

РОДОВО-ВИДОВАТА ВЕРИГА ОТ СТРАНАТА НА БЕЗУСЛОВНОТО

Силвия Кръстева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Изграждането на родо-видовата субординация от понятия все още поднася своите проблематични моменти в традиционно-логическата теория. Настоящата статия е посветена на построяването на родо-видовата верига в нейната пълнота и предлага интересен логически резултат, добит в заниманието с конкретни родо-видови вериги на различни понятия. В традиционната логика се е наложило схващането за логическата обоснованост на „долната граница“ на родо-видовата верига, от страната на видовете – единичното понятие. Но дали има логически закономерна „горна граница“ и докъде се простира обобщението при веригата? За да се отговори обосновано на този въпрос, трябва да се разгледа Кантовият модел на изграждане на родо-видовата субординация. Кант въвежда безусловното като последната граница на върховния род, *genus summum*, и то като твърдата граница и начало за всяка родо-видова субординация. Самото подразделяне на *genus summum* тогава ще даде висшите родове, които ще са същинските предметофункционални понятия – необходима основа за акумулиране на признаците и така за образуване на предметите в мисленето и познанието.

Keywords: traditional logic, subordination by genus and species, lower and upper limits, Kant, the unconditioned, *genus summum*, *genus generalissimum*

В традиционната логика теорията на понятието винаги стои някак къса и изкуствено сведена до определени формулировки и фигури с оглед на потенциала и мащаба на понятията в човешкото мислене. В модерната логика тя почти не подлежи на разработване, релевантният достъп към нея остава все още в споделянето и чистотата на Аристотеловото ѝ фундиране. Но тъкмо работата върху един топик от така стандартизираната теория на понятието като форма на мисленето доведе до изключително интересен резултат, който настоящата статия предлага на вниманието на читателя.

С дефинирането на родо-видовата връзка между понятията, аксиоматична за Традиционната логика, възниква възможността тази връзка да се раз-

вие в свързването на все повече понятия. Оформя се самостоятелна логическа структура от субординирани по род и вид понятия, която се отличава със свой строеж, особености и възможности. В коментара си към Аристотеловите *Категории* Порфирий набелязва съществените ѝ логически характеристики, които обаче се доразвиват в самостоятелни операции в традиционно-логическата теория на понятието. Интересно е как тази родово-видова структура се моделира през различните логически учения, като проблематичните ѝ моменти постепенно се изясняват, а резултатите отвеждат към собствения теоретичен мащаб на понятието.

Предадените в традицията и доразвити теоретични параметри добиват свой смисъл, както и проблемите ясно се очертават, когато се построяват реални родово-видови субординации. За работен термин при построяването приехме „родово-видова верига“ от понятия, като в рамките на университетския курс по логика в Югозападния университет са създавани многократно понятийни вериги, центрирани от разнообразни понятия. Спецификата на родово-видовата верига е, че се изработва вертикално, като по възможност се привличат колкото може повече родово-видови степени. Но тъкмо в заниманието с конкретно изпълнение на родово-видови вериги се очертаха и любопитните, ключови моменти, за да се изгради пълна родово-видова субординация на едно избрано понятие. Възникнаха въпросите кои са логическите особености и изисквания, за да се построи една такава верига, но най-важният бе за собствените ѝ предели, т.е. докъде се простира една така изградена пълна родово-видова верига. Особено интересен бе горният ѝ край, откъм страната на все по-общите понятия. Тук сякаш нямаше конкретен предел, а този край би могъл да се отмята към все по-обща понятия. От тази страна въвеждането на безусловното в Кантовия модел на субординация предлага конкретно решение. И така, нека първо да разгледаме спецификата на изграждането на родово-видовата верига.

1. Построяване

Връзката между рода и вида представя две понятия, взети в отношение на подчиненост едно спрямо друго. Видът „отделя съвкупност от предмети“ (Дейков, 1994: 47) с много близко сходство помежду им. Родът присъединява към видовата група други видове, оформяйки една по-широка група от предмети с различни характеристики, като отличава тяхно сходство с по-далечен и общ характер. С това видът е понятие, обхванато от рода, наред с други видове. Но двете понятия са корелативни. За своето определяне в самостоятелно и ограничено, обособено понятие видът се нуждае от подчиняващия го род, а това се отразява и в определянето на неговото съдържание чрез родовия признак. Родът обхваща видовете, като отстранява техните специфични видови отличия и ги извежда до една нова обща и типична характеристика за всички

видове и съответно за обхванатите от тях предмети. Всичко това определя особеностите на родово-видовата връзка по обем и съдържание. Видовото понятие е по-богато по съдържание, тъй като включва своя видов признак, но и родовия белег, докато родът е по-общ по обем и включва напълно обема на видовото понятие. Точно с тези свои логически параметри родово-видовата връзка е основна за операциите и подразделенията на Традиционната логика.

Но родово-видовата връзка може да бъде продължена и в двете посоки: нашият род да се приеме за вид, на който да се потърси по-горното родово понятие. А поставеният вид да заеме мястото на род, на едно понятие, което трябва да се подраздели и да се фиксира един от неговите видове. Така възниква родово-видовата субординация. Връзката може да се приложи „последователно“ (Войшвило, 2001: 228), като възникват нови и нови колена на движението и образуването на нови понятия и в двете посоки: откъм видовете и откъм родовете.

Точно такава организация на понятията проектира Порфирий в своето *Въведение*. И не е случайно, че тази структура се оформя при обработването на Аристотеловите категории – при една систематична и изчерпателна в своето изследване постройка от „последните“, но и основните категории, определящи описанието на един съществуващ, наличен предмет. Според Порфирий така се разгръщат „субординирани родове и видове“ (Порфирий, 1992: 98), които имат своя структура „в сферата“ на всяка от десетте категории. Тя се развива от „първостепенен род“, който остава „само род“ и „няма друг, превъзхождащ го род“, до „първостепенен вид, след който няма друг, низлежащ вид“ (Порфирий, 1992: 96). Субординацията обхваща „междинните понятия, които биват и родове, и видове“ (Порфирий, 1992: 96). Това е една грандиозна структура от понятия, свързани помежду си, която има пирамидална, разклонена структура: родовете стават все по-малко, образувайки все по-обща понятия, видовете се увеличават, слизайки до все по-малки групи от предмети.

Очерталите се две субординационни движения са обособени в по-нататъшната традиция до самостоятелни логически процедури. Движението към видовете е названо ограничение (детерминация), тъй като възниква все по-отчетливо разграничение на понятията и по-оформена граница на видовата група. В противоположната посока се осъществява обобщението (генерализацията) – процесът на образуване на все по-обща понятия. В *Логика* Кант използва за това движение названието „логическа абстракция“, както и характеризира получаващите се понятия като „по-висши“, за разлика от получените чрез детерминация „по-низши“ понятия (Кант, 1994: 106). Абстракцията е описана като процедура по „отделяне“ на различното (Кант, 1994: 101), за да остане само „най-общото“, еднаквото между понятията и техните предмети.

Една особеност на съвременното моделиране на родово-видовата субординация е, че от получената мрежовидна структура се взима само определена

линия на понятийното движение: на всяко получено коляно се фиксира само едно понятие и в най-строг смисъл субординативната връзка тече от даден род към вид или обратно, без да се описват и калкулират останалите видови понятия и при получаването на новия род, както и на новия вид. Така обаче може да се представи схемата на двата процеса. В движението на детерминацията новите по-низши видове се образуват, като се фиксират нови видови различия. Те осигуряват делението на приетия род, което протича, за да се получи новият вид. Полученият обем е с необходимост по-малък, докато към съдържанието на приетото за родово понятие се прибавя още едно видово отличие. Ако погледнем на детерминацията в цялост, в съдържанието на стесняващите обема си видови понятия се прибавят нови и нови видови отличия, които обособяват все по-малките групи предмети. Можем да направим извода, че по-конкретните и обхващащи ограничен кръг от предмети понятия имат по-богато съдържание, нужни са множество признаци, за да ги определим изчерпателно. Вижда се и че идващите от по-високите нива признаци остават константни в състава на видовите понятия и добиват статута на „основа“, която се разширява и композира все по-сложно, приемайки нови видови отличия.

Закономерно, при обобщението от състава на получените понятия отпадат видови признаци, като непрестанно се въвежда самата област на рода, на по-общото понятие, спрямо което се подчинява приетото за вид. Обобщението върви по линията на обхващане, на присъединяване на нови и нови групи предмети, в резултат обемът на понятията нараства. Приликите между обхванатите предмети стават все по-далечни, това се изразява и в отпадането на видовите отличия, съдържанието на понятията спрямо предходните се съкращава, но и непрестанно се отделя общият тип, общата съединеност на предметите до една и единна природа. Всъщност „висшите понятия“ изразяват тъкмо пределно сходното, единящото между нещата. Неговата огромна роля в образуването на понятията проличава тук: то е онова в съдържанието на понятията, което позволява да определяме и свързваме предметите и пътят на неговото възникване за мисленето е в процедурата на обобщението. Затова и колкото по-далеч можем да стигнем в обобщението, толкова по-оформени и функциониращи висши понятия можем да имаме и да използваме за направа и изясняване на нашите понятия.

Както вече се очертава, правилно изградената родово-видова верига има свои изисквания. На първо място, нейното построяване трябва да се осъществи в една и съща „предметна действителност“ (Дейков, 1994: 47). Това е онази универсална област, област на разсъждение, наречена универсум, в която нашето мислене оперира с дадени предмети и така оформя обхвата на нашите понятия (Бочаров, 1998: 184). Например, ако сме въвели понятието „човек“ като определящо разгръщането на нашата верига, сме установили и

общата област – универсума на живите същества, и съществена грешка ще е да образуваме нови понятия чрез артикулиране на предмети от областта на неодушевените неща. Това означава обаче, че тук ще достигнем висши понятия по пътя на обобщението, които указват функциониращия във веригата универсум, предметната област на разсъждението.

На второ място, не можем да отидем към друг предметен носител, заявен от фиксиращото веригата понятие. Не можем нито да включим този носител в някаква конфигурация извън него, нито да го „разглобим“ на съставлящите го части. Например, ако средното ни понятие е „дърво“, не можем да отидем нито към „гора“, нито към „корен“, които понятия разрушават приетия логически носител. Това е честа грешка и при правилното съставяне на родово-видовата връзка между понятията, но при родово-видовата верига е особено отчетлива, най-вече в горните нива, когато обобщението се приема като реално обхващане на повече индивиди от същия предметен тип. Всичко това означава също така, че всяко понятие има строго определен предметен тип, който то представя. Трябва много внимателно да си даваме сметка какъв точно предмет представя нашето понятие и при родово-видовата верига ние сме задължени да го запазим същия и да го получим в неговата обемна формация на всички нива от веригата.

Още една особеност ще коментираме тук: избора в образуваните понятия. Тъй като надолу, в движението на детерминацията, се увеличава многообразието – както Кант го дефинира (Кант, 1992: 618) на видовите понятия, можем сами да избираме точно кой вид ще определи построяването на веригата: от видовете дървета, ако изберем широколистните, може да решим дали ще изберем диво растящите, планинските – дъб, бук, габър и т.н., и да се спрем например на бук. Наистина изборът се стеснява все повече, но има понятийни нива, които свободно и по избор определят разгъването на веригата от страната на видовете. Не е така обаче при обобщението – там с необходимост се оформят по-широките родови групи и колкото по-нагоре веригата се развива, толкова по-ясно обособени и необходимо образувани понятия се подреждат. В премахването на многообразните видови отличия се очертават единните и необходимо получените общи понятия, но всичко това се основава на закономерно разгъващата се и всеобхващаща предметна област. Вижда се и едно общо изискване: да се образуват постепенни и богати на отличаващи се признаци понятия без големи скокове, като това важи и за горните нива на обобщението, където става все по-трудно, но получените нива във висшите понятия дават голямо богатство и обхват на мисълта, както и се виждат онези празни, все още непопълнени откъм най-общото, места в човешкото мислене.

И така, логическите резултати от правилно и последователно разгърнатата родово-видова верига се доставят от двата ѝ противоположни края. Детерминацията осигурява все по-конкретни понятия, свързани с непосредствено

наличното, което се демонстрира чрез нови и нови видови отличия и характеристики, свързани и привлечени от обкръжаващата действителност, т.е. от самото съществуване на нещата във външния свят. Обобщението отвежда към абстрактни понятия, които изоставят непосредственото съществуване на предметите и се съсредоточават върху оформянето на общия предметен тип като чист, общ характер и облик на предметите и оттам в оформянето на предметната област, която ги определя и в която предметите са въдворени. Получените най-общи понятия са признати за изразяващи и достигащи „подълбоката същност на нещата“ (Бънков, 1975: 215). Те трябва да доставят и последния по мащаб, истински всеобщ обхват на предметите, на мислимото изобщо. Тези понятия, както се демонстрира от спецификата на обобщението, по никакъв начин не могат да се определят от предметите, от конкретно наличното. Остава тогава възможността те да се определят от страната на самата предметна област и нейното проектиране от най-висшето понятийно ниво в чистите предели на мисленето. Само оттам можем да очакваме определеност и изясняване на функциите на висшите понятия и предметни области, които са основата за определяне на предметите. В двете посоки на субординационните движения на родово-видовата верига се очертават последни граници, които не само обещава да осигурят пълнота, но и поставят въпроси за логическите възможности на родово-видовата верига.

2. Граници

Следвайки движението в двете посоки, възникват логически закономерни „долна и горна граница“ (Дейков, 1994: 47) на родово-видовата верига. Когато обемът намалява при ограничението, идва логически предел в поставянето на обема на едно понятие въобще. Порфирий го определя така: граничното понятие „не можем да делим по-нататък на видове“ и то „не се изказва за множество различаващи се по число предмети“ (Порфирий, 1992: 98). С такъв характер е понятието, което представя точно един предмет в своя обем – естествена граница на обема е единичният предмет. Затова и за „долната граница“ в родово-видовата субординация е прието единичното понятие, както то трябва да опише точно един съществуващ конкретен предмет, който тогава събира богатството на всички родови и видови характеристики, прибавя и собствените си уникални признаци, удостоверяващи неговото собствено съществуване, и така затваря родово-видовата субординация. Затова този единичен предмет трябва да бъде представен със своето уникално присъствие тук и сега, в някаква конкретна ситуация или да бъде показан със свое лично име. Няма как от това понятие да оформим нова група, тъй като то обхваща един и само един предмет и по-нататъшното му деление ще разруши логическия носител, въведен с понятията от родово-видовата верига. За Порфирий съществува „един първостепенен вид“, постижим точно преди спускането към

единичните предмети, който трябва да отрази най-тясно ограничената група от предмети с максималното възможно сходство помежду им. За Порфирий, а и за Кант, този преход към единичното понятие е много рязък и не е свързан със самата субординация, която всъщност винаги стига до едно последно видово понятие с най-малък обем.

Движението на ограничението отвежда с необходимост до едно определено гранично понятие, но дали това трябва да се очаква в придвижването към горната граница. Логиците тук имат различни схващания. В съвременната теория на понятието по-широко застъпено е схващането, че „горната граница на обобщението са най-висшите родове или категориите“ (Дейков, 1994: 51) и „въпросът за обобщението“ е класифициран като „по-сложен“ (Войшвило, 2001: 229) спрямо предела на ограничението. Защото трябва да получим ясно-та как точно се структурират висшите родове и така родово-видовата верига се развива от страната на най-общите понятия. Порфирий е категоричен, че тук трябва да има едно последно понятие, което трябва да е само род и което „стои над всичко“, даже нещо повече – той го определя като „първо начало“ (Порфирий, 1992: 97), от което веригата да започне. Ако погледнем от страната на обобщението, в понятията влизат все повече предмети, свързани чрез родово сходство. Но това сходство става все по-общо, така че постепенно всички предмети от дадената област трябва да се обхванат в горните понятия от веригата. Ал. Дейков описва тези понятия, които са приели всички предмети в областта на разсъждението, като „висши родове (genus generalissimum)“ (Дейков, 1994: 52). Те би трябвало да са определен брой и да са взаимополагащи се – т.е. да очертават единна всеобща област. Тъкмо затова, ако обобщението продължи докрай, докато изобщо не остане и един предмет извън висшите понятия, логическият резултат би бил едно всеобхватно понятие, един род, който обхваща в себе си и обобщава всички предмети. Кант полага неговата необходимост в логическото движение от страната на висшите родове: „тъй като все пак накрая трябва да има едно най-висше понятие (conceptum summum)“ (Кант, 1994: 104). Именно то определя според логиците „най-високия клас, или summum genus“ (Corti, 1994: 191). Това означава, че нашето мислене притежава едно такова най-високо понятие, с което именно да оперира и да развива всяко едно съдържание, всяка една рационална или логическа формация. Както Кант го дефинира в *Критика на чистия разум*: „докато се стигне накрай до най-висшия род, който е всеобщият и истински хоризонт, определен от позицията на най-висшето понятие и който обхваща под себе си всяко многообразие, т.е. родовете, видовете и подвидовете“ (Кант, 1992: 621). Въвеждането на genus summum дава най-високия обхват на мисленето и ни задължава да изследваме неговите възможности наобратно – както спрямо родово-видовата верига, така и спрямо собствената организация и форми на мисленето. Можем да определим този „върховен род“, както ще го

нарече Кант (Кант, 1992: 621), който се заема да изследва неговите възможности, като тоталната област на цялото мислене, като генералния универсум на мисленето. Всъщност всяка определеност, всяка операция, която извършваме с предметите, тогава ляга върху този всеобщ универсум и ще използва неговите характеристики и възможности. Възникват и въпросите как *genus summum* се отнася спрямо висшите родове в своето завършване на родово-видовата верига, може ли да се намерят основания за точна и изчерпателна връзка и как въвеждането на положена горна граница ще проектира родово-видовата верига, и то в статуса ѝ, предложен от Порфирий, на логическо начало, а не на достигнат краен предел на родово-видовата субординация.

3. Въвеждане на безусловното

В *Критика на чистия разум* Кант разработва субординационни формации, отиващи до висшите нива в мисленето и използващи техните възможности. Основанието му е в дефинирането и демонстрирането на разума като висшата способност на мисленето. Разумът според Кант следва „логическото предписание“ да се постигне „пълнота“ в условията, определянето и обработването на предметите, за да „внесем в познанието си най-висшето възможно единство“ (Кант, 1992: 372). Разумът необходимо трябва да „завърши“ (Кант, 1992: 361) обхвата на мисленето, да постигне абсолютно „завършена величина на обема“ (Кант, 1992: 372) и съдържанието на мисленето за предметите. Самата тази „най-висока позиция“ необходимо въвежда безусловното в мисленето: „единствено безусловното прави възможна тоталността на условията за едно обусловено“ (Кант, 1992: 372). С безусловното се завършва редицата на условията, чрез които според Кант единствено може напълно да се определи всеки един предмет, въведен като обусловеното в нашето мислене. Тъкмо затова разработването на този абсолютен предел, но и всеобхват по отношение на цялата предметност, на предметното съдържание и обем в мисленето ни, има основополагаща роля както за конституирането на разума, така и за неговата системно-творческа работа в мисленето и познанието. Отчитането на позицията на безусловното подсигурава и умозаключителния процес според Кант и ни позволява да се приближим към пълния набор от умозаключителните възможности на мисленето и тяхното същинско фигуриране (Кант, 1992: 617).

За Кант „понятието за безусловното“ е единствено онова, което позволява всяко разграничение и всяко едно предметно обхващане в мисленето. Щом като понятието е една формация, която обема предмети по определено общо свойство, то в „основата трябва да лежи“ (Кант, 1992: 569) вече една такава всеобща възможност да се структурира предметно единство, самата тя е всеобщото предметно единство. Затова и всички останали предметни обеми се структурират като „граници“, подразделения на всеобхватната основа. Затова твърдата основа, логическото начало на родово-видовата верига е на страна-

та на безусловното и тя започва от „абсолютно безусловното“, най-висшето понятие на мисленето. Всяко едно понятие, предмет или операция в мисленето, трябва да може да покаже своя произход от лежащото в основата, но и стартиращото самата процесуалност на мисленето, понятие за безусловния универсум на мисленето. Оттук, ако поемем в тази посока, то първите висши родове би трябвало да се получат от собствения принцип на подразделяне на безусловното и те трябва напълно да го оразмеряват в неговото полагане на предметите в най-общите генерални области. Чрез тяхното последващо подразделяне ще се получат следващите родове, вече поставени по-ниско, и така до навлизането към полученото, генерираното многообразие на предметите. Там за Кант са вече оформени видовете, които могат да се образуват неограничено: „винаги са възможни междинни видове“ (Кант, 1992: 622). Но така за Кант се загубва определеността на долната граница в родово-видовата субординация: „ние имаме един най-висш genus, но не и най-низши species“ (Кант, 1994: 61). В модела на Кант не можем да имаме последен преход към единичното понятие, то може да стои като предмет, който една редица от условия трябва да определи в мисленето. Веригата от род и вид се структурира напълно откъм родовете, което за Кант е постижимо и е задача на трансценденталната логика, която трябва да изведе логически функциониращите понятия в разсъдъчната и разумната предметна употреба на мисленето.

Тогава трябва да поставим последния въпрос: колко са висшите родове на мисленето, непосредствено изпълващи върховния род, какъв е принципът на тяхното получаване. Кант оформя горната граница на родово-видовата верига и ако приемем основанията за най-дълбокото слизание на родово-видовата верига до единичното понятие, ще имаме окончателно оформена понятийна субординация с две граници: най-високата в самия върховен род с неговите висши родове и най-ниската – единичното понятие, въвеждащо един непосредствено наличен предмет. Ако сега обхванем получената обща и пределно изчистена конфигурация на мисленето, ще получим общата фигура на единичния предмет, въведен в логическия универсум на мисленето, като първична схема, опосредстваща до най-прости начала полагането на самото мислене. Оттук логическият универсум би трябвало да упражни своята огромна мощ, всеобхват и функционалност, за да достави пълното определяне и така дедуциране на въведения предмет.

4. Генералните родове

Първо, тук ще трябва да прегледаме и привлечем работещите основания, за да се отличат генералните родове като „части“ на единствения „върховен и всеобщ род“ (Кант, 1992: 621). Нека използваме получената по-горе схема – всеобщият универсум на мисленето е активиран от внесения в него предмет. Ще вземем тази схема от страната на безусловната върховна област на мисле-

нето. Тя е предметонасочена и с това трябва да се оформят първоначалните предметни области, които в най-общ и чист мащаб да характеризират един предмет. Кант дава великолепна формулировка на тези първостепенни родови области, те трябва да генерират „чистите (предметни) логически функции на мисленето“ (Кант, 1992: 391). Като понятия, това трябва да са най-общите и работещи предметни типове, извън които още по-нагоре се разтваря единствено всеобщият мисловен универсум, т.е. това са понятия, формации с най-високата възможна предметна абстракция. Наобратно те обаче трябва да осигурят изпълване и конфигуриране на основания чрез тях предметен носител, и то на всички понятия в мисленето. Защото генералните родове заемат най-високото предметно съдържателно ниво в мисленето и така ще станат необходимите предметообразуващи основи за което и да е понятие, получено надолу в субординацията. А в посоката на обобщението всяко конкретно понятие трябва да се сведе в своята верига до един от така характеризираните генерални родове.

Според Порфирий тези първостепенни родове са десет на брой (Порфирий, 1992: 98) и се определят от броя и областта на всяка от Аристотеловите категории. Той не ги вижда като части от общ последен род, първостепенните родове съответстват на начините да се въведе и характеризира субстанцията. Тук трябва да се отбележи същинската предметна насоченост на Аристотеловите категории, като необходимите и последни типове характеристики, за да се опише едно конкретно и актуално съществуващо нещо. Но това поставя определени параметри в Аристотеловите категории: те не са изведени спрямо цялото богатство и възможности на мислимото въобще, все пак техният корен си остава свързан с описанието на външно наличните неща. А и в този вариант първостепенните родове остават несвързани един с друг и с една обща област, която те трябва да изчерпват и подразделят. Определено, някои от тях се повтарят и затова тяхното свеждане, но и обобщение от Аристотел до „вещ, състояние и отношение“ (Дейков, 1994: 51) обособява още по-горни категории, признати и от традиционните логици, макар ядрото на това деление да остава предметният носител на вещта, на онтологическата единица на външно дадения свят.

В *Основи на логиката* авторите правят една различна класификация на „основните типове предмети“ с оглед на чисто логическото им поставяне. И тук централната предметна категория е „индивидът“ със своите „свойства и отношения“, но са включени и логически сложните предметни образувания: „подредените п-орки от индивиди“, „класовете от индивиди“ и „предметно-функционалните характеристики на индивидите“ (Бочаров, 1998: 191 – 192). Наистина, една конфигурация от индивиди, взета просто или като организирана от конкретна релация между тях, не може да се сведе до един от тези индивиди, взет отделно. А наред с отношението може да има и чисто функ-

ционален, действителен характер на връзката или на описанието на един индивид или едно явление. Типологията на Бочаров и Маркин определено разширява логическите възможности да характеризираме предметите и да включим като предмети на нашето разглеждане същности, „обекти“, които не са само налични вещи. Разчленяването на генералните родове трябва да обхване и да предвиди многообразието на всичко това, което ще въведем като предмет на мисленето ни.

Демонстрирахме, че когато извеждаме понятията си до най-високата възможна степен, се очертават определени предметни типове, най-високи предметофункционални понятия. От съществено значение е и логическото им профилиране. До определени генерални родове достигнахме и в построяването на конкретни родово-видови вериги. Това бе извършвано с различни понятия и постепенно започна да се очертава един определен резултат. Каквито и понятия да бяха поставяни, веригата им в горния ѝ край винаги се включваше към една и съща родова структура. Очертаха се и точно оформени краища на родово-видови вериги, които отвеждаха към своите родови максимуми, т.е. към едни и същи последни и най-общи понятия, повече от които, както Кант казва, „не може да се измисли по-нататъшно определение“ (Кант, 1994: 106). Любопитното тук е, че този резултат бе получен през построяването на веригите, но може би заради това в центъра на достигнатите винаги едни и същи последни родове се оформиха конкретни, предметно обвързани понятия или по-скоро общофункционални предметни области.

Получиха се четири генерални рода със своите понятийни определения. Ще ги представим така, както те могат да завършат една родово-видова верига: в статуса на най-общи понятия.

На първо място е генералният род, който постига най-общото понятие за един предмет – неделим, ограничен със своето съдържание и представяне, но мултиплициран в обемните понятийни групи: **индивид**, **нещо**. Това са и понятията в мисленето, които представят този род най-абстрактно – за една онтологична единица, дадена сама по себе си. Пример: човек, растение, книга.

Следващият генерален род представя всеки един обект, който е взет като компонент на нещо друго, на друг обект, вложен е в някаква структура, организация или е част от строежа на едно цяло. Но е взет сам по себе си, без проециране нито на връзката му, нито на останалите компоненти в общата структура. Затова и най-общите понятия тук са **елемент**, **съставка**. Ще подчертаем, че свойството е понятие само за една част от възможните елементи на един обект, и то предимно от наличния свят. Пример: стъбло, окраска, стена.

Генералният род на **отношението**, **дейността** представя не само връзката между неща, но и чистата процесуалност, поредица от действия, от последователни актове, които могат и да се отливат в един общ континуален ход. С

това е представен и чисто функционалният момент, който може да е предметен носител на едно понятие. Пример: живот, наука, явление.

Последният генерален род представя обща организация от неща, от елементи и т.н., като е важна тяхната взаимна събраност, както те формират една развита цялост. Затова и тук е особено необходим операционният термин на Хегел за развито цяло. Генералният род завършва със **съвкупност, целокупност**. Пример: гора, държава, университет.

При дефинирането на четирите генерални рода се вижда и тяхното взаимно отнасяне и възможностите им да се свързват, оформяйки конкретни предметни образувания. Много важно е да се подчертае, че за свързването на едно дадено понятие с верига, простряна до определен род, от значение е предметният носител, който се полага в центъра на логическото съдържание на съответното понятие. Както и изобщо за точната употреба на едно понятие трябва ясно да определим какъв е предметният носител, който то представя. Първите два рода обхващат предимно предмети от наличното битие, докато вторите два рода субординират и основават предимно предмети с невеществен характер. Това съответства на Кантовото деление на разсъдъчните категории на математически и динамически (Кант, 1992: 155), което се оказва една връзка, дошла след оформянето на генералните родови категории, затварящи родово-видовата верига от страната на безусловното.

В общите линии на своето поставяне разделението на четирите генерални рода може да се съотнесе с Кантовата таблица на съжденията и на разсъдъчните категории от *Критика на чистия разум*. Кант полага четири класа, които да водят извеждането на елементарните понятия, осигуряващи работата на разсъдъка: класовете на количеството, качеството, отношението и модалността. Кант не обосновава собствения обхват на тези четири класа, но навсякъде в системата на своите три *Критики* използва това четворно подразделение, за да организира и структурира някакво теоретично съдържание. Но макар и кратък, коментарът му за значението на табличните класове е недвусмислен: „Тази таблица е необикновено полезна, дори необходима, за да се скицира завършено планът за цялото на една наука, доколкото тя се основава на понятия, и да се подраздели систематично според определени принципи“ (Кант, 1992: 154). Систематичният ѝ характер се корени в изчерпателните аспекти на познанието на един предмет, които тя залага (разгледани от Кант подробно в неговата *Логика*). Но и в дълбокото ѝ логическо основаване върху структурата на съждението. А всяко едно съждение има за цел да определи своя субект – предмета, положен в началото на мисълта. С това и се демонстрират „чистите предметни функции“, заложили в общопредметните категории на мисленето. Като генерални родови те са дефинирани и в аспекта на типологията на предметното понятийно съдържание в реалния обхват на мисленето.

Накрая, нека представим получената в резултат от всичко дотук обща картина на понятийните връзки в мисленето. Кант я изразява с главомайващата идея за един общ „закон на сродството на всички понятия“ (Кант, 1992: 621). В общата област на мисленето няма „празни пространства“, всичко се носи от генералните родове, които осигуряват „непрекъснат преход“ и в двете посоки на понятийната субординация. Това означава, че всички понятия, които човешкото мислене създава и използва, имат генетична връзка и могат да влязат в една обща систематична организация на мисленето. Тогава наглед необозримото многообразие на понятията трябва да може да се сведе до единна система, която да се подведе тъкмо от генералните предметни категории. Така всяко понятие получава своя „печат“ за произход и за свързаност и възможност за генериране на предметно съдържание с оглед на своята обща предметна област. Но и употребата на понятията ни ще бъде прецизна с точното съдържание и позиция на едно понятие в мисловния универсум и гъвкава с възможностите за преход и свързване между фундаменталните предметни области.

Родово-видовата верига от понятия, разгледана от страната на безусловно-то, завършва с четири чисти предметни категории и така е налице логически резултат в категориалното подразделяне на самото безусловно и отливането му в работеща систематична формация. Нейният последен обхват във възможно най-високата точка на мисленето е собствената универсална област на цялото мислене, която също се оформя като всеобщ логически компонент, който трябва да се калкулира при всяка мисловна формация и процедура. Движението от генералните родове предполага провеждането на всеобщ систематичен принцип, за да бъдат изведени и точно позиционирани следващите рангове в мисленето, които имат сериозен обхват на своята употреба. С това се очертава и голямото предизвикателство пред теорията на понятието в корпуса на Традиционната логика: формирането и демонстрирането на единна система на предметофункционализиращите понятия във „всеобщия хоризонт“ на мисленето.

ЛИТЕРАТУРА

- Бочаров, В., Маркин В. (1998). *Основы логики*. Москва: ИНФРА-М.
Бънков, А. (1975). *Логика*. София: Наука и изкуство.
Войшвило, Е., Дегтярев, М. (2001). *Логика*. Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС.
Дейков, Ал. (1994). *Формална логика*. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.
Кант, И. (1992). *Критика на чистия разум*. София: Изд. на БАН.
Кант, И. (1994). *Логика*. София: ГАЛ-ИКО.
Порфирий (1992). Въведение. В: Аристотел, *Категории*. София: Наука и изкуство.
Copi, I., Cohen, C. (1994). *Introduction to Logic*. New Jersey: Prentice-Hall.

THE CHAIN OF GENUS AND SPECIES ON THE SIDE OF THE UNCONDITIONED

Abstract. Constructing the subordination by genus and species gives its own problematic aspects in the theory of Traditional logic. The present article is dedicated to the building up of the chain of genus and species in its completeness and offers an interesting result, which is derived from concrete chains of different concepts. In Traditional logic, the logical validity of the lower limit on the side of species is commonly accepted – this is the singular concept. But could any logical validity of the upper limitation be found and where the generalization of the chain expands to? Answering these questions necessitates the consideration of Kant's model of constructing the subordination by genus and species. Kant introduces the unconditioned as ultimate limitation of the supreme genus, genus summum, and also as solid limit and beginning of every developed subordination by genus and species. Then the dividing of the very genus summum will result in superior generic concepts, which will be the essential object-functional concepts – the necessary bases for accumulation of attributes and thus for constructing objects in thought and knowledge.

✉ **Dr. Silviya Kristeva, Assist. Prof.**
South-West University "Neofit Rilski"
66, Ivan Michailov Str.
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: silvia_kristeva@mail.orbitel.bg